

SÄÄTYTALO

SALIN 15 KATTOMAALAUSTEN KONSERVONTISUUNNITELMA

SÄÄTYTALO
SALIN 15 KATTOMAALAUSTEN KONSERVOINTISUUNNITELMA

Raija Kaarto, taidekonservaattori AMK
Helsinki 29.6.2005

Vuonna 1890 valmistuneen Säätytalon interiöörien koristemaalaukset ovat pääasiassa tuntemattomien, maalausliike Salomo Wuorion ammattimiesten tekemiä. Salin 15 kattokaseteissa on erilaisia hallintoon liittyviä attribuutteja kantavia puttoja ja naishahmoja. Kattomaalaukset on tehty todennäköisesti öljymaalaustekniikalla.

Rakennekerrokset:

- välipohjan aluslaudoitus (oletettavasti)
- tartuntatikutus (oletettavasti)
- rappauserrokset
- tasoite
- pohjamaali
- öljyvärimaalaus

Pintakerroksista tullaan konservointityön aikana tekemään mikroskooppileikkaus, josta pintakäsittelykerrosten materiaalit varmistuvat.

KATTOMAALAUSTEN KUNTO

Kaikkien maalausten värikerrokset ovat lohkeilleet ja irronneet laajoilta alueilta tasoitteesta tai pohjarappauksesta aiheuttaen maalipintaan onkaloita, harjanteita ja voimakkaasti hilseileviä alueita. Eri kokoisia – osa huomattavan suuriakin – irtoamassa olevia kielekkeitä roikkuu jokaisesta kuvakentästä. Maalauksissa on myös kohtia, joista maali on jo täysin irronnut mutta onneksi tällaiset alueet näyttäisivät olevan melko pieniä ja yksittäisiä. Rappauspintaan ulottuvia, eri suuntiin kulkevia halkeamia on myös runsaasti. Maalauksissa on runsaasti vanhoja korjailuja. Eri aikoina tehdyt pintakorjailut näkyvät maalipinnassa kiiltoeroina, kun patina- / likakerros on pyyhkiytynyt pois. Aikaisemmin tehdyt restaurointimaalaukset on monin paikoin maalattu reilusti vauriokohtien yli. Ne erottuvat kuva-alueilla himmeän mattaisina. Suurimmassa irtoamisvaarassa olevat kielekkeet näyttäisivät keskittyvän kuvakenttien reunoille ja tausta-alueille. Ohuin maalikerroksin ja voimakkain siveltimenedoin maalattujen naishahmojen ja puttojen maalipinnat ovat kuivuessaan lähes kauttaaltaan "krakeloituneet" ja halkeamista pilkottaa taivaanväri. Niissä on myös harjanteille nousseita ja irtoamassa olevia maali-alueita, jotka eivät kuitenkaan näyttäisi olevan yhtä dramaattisia kuin kuvakenttien reunoilla. Maalausten pinnalle on ajan kuluessa kerrostunut lika- / patinahuntu, joka samentaa etenkin vaaleita värisävyjä ja häivyttää kolmiulotteisuuden tuntua. Teosten rappauserpinnoissa on jonkin verran kopoa.

Jokaisesta kuvakentästä tulee konservointityön loppuraporttiin tarkka, kuvallinen selvitys niiden kunnosta.

Öljyväli on irronut pohjustuksineen ja roikkuu eri kokoisina kielekkeinä katosta.
Esimerkkejä vaurioista kuvakentässä n:o 8.

KONSERVOINNISSA KÄYTETTÄVÄ LIIMA

Konservointimateriaaleja valittaessa on pidettävä mielessä ne ympäröivät olosuhteet (kosteus- ja lämpövaihtelut, koneellinen ilmanvaihto, liikenteen tärinä ja ilman epäpuhtaudet jne.), jossa kattomaalaukset ovat. Myös niiden luonne ainutkertaisina kulttuurihistoriallisina dokumentteina on otettava huomioon. Se että teokset ovat katossa asettaa kiinnitysaineille omat

vaatimuksensa. Ympäristötekijät ja kyseisten kattomaalausten tekotapa eivät kuitenkaan ole ainoa arviointiperuste, jonka avulla liima valitaan. Liimojen muut ominaisuudet on myös punnitava. Tällaisia ominaisuuksia ovat liiman käytettävyyteen liittyvät ominaisuudet, kuten viskositeetti ja pintajännitys, pH, elastisuus, liimausteho ja optiset ominaisuudet. Lisäksi liimojen tulisi olla tarvittaessa poistettavissa, tai ainakin uudelleen aktivoitavissa. Tärkeä asia on myös se, että niitä käytettäessä voitaisiin käyttää mahdollisimman vähän painamista ja lämpöä. Liimoista on hyvä tehdä koealueet, joissa niiden sopivuutta ja työstettävyyttä juuri kyseisille maalipinnoille testataan. Koska irtoavien alueiden kiinnitystyöhön varattu aikataulu on tässä tapauksessa tiukka, tuloksia liimausten pysyvyydestä ei voida odottaa vaan kiinnitystyöhön on ryhdyttävä välittömästi. Liiman valinnassa ratkaisevaksi seikaksi korostuukin sen helppokäyttöisyys, tartuntatehokkuuden ohella. Varsinaisesti liimojen hyvydestä tai sopimattomuudesta voidaan tehdä johtopäätöksiä vasta ehkä useamman vuoden kuluttua.

AIKAISEMMAT KUNNOSTUKSET

Säätytalossa tehtiin peruskorjaus vuosina 1989 - 1991. Tässä yhteydessä myös salin 15 kattomalaukset kunnostettiin, puhdistettiin ja päällemaalauksia poistettiin ainakin jossakin mitassa (Raportti 1.12.1989). Irtoamassa olevien maalialueiden kiinnittämiseen käytettiin tuolloin PVAc-liimaa. Maalausten hahmot puhdistettiin vesi-Fairy-Spick & Span-liuoksesta tehdyllä vaahdolla, joka pyyhittiin pois kostealla luonnonsienellä. Taivasalueet kuivapuhdistettiin ilmeisesti ranskanleivän sisuksella (tieto saatu konservaattori Sanna Niemi-Pynttäriltä ja on epävarma). Kesällä 1998 salin kattomaalausten irtoilevaa maalipintaa kiinnitettiin edelleen PVAc-liimavesiliuoksella (Raportti kesältä 1998). Taloa on mitä todennäköisemmin korjattu jo aikaisemminkin. Korjausten yhteydessä on kattomaalauksillekin tehty jotakin – luultavasti ainakin puhdistettu.

Eri aikoina tehtyjen maalinkiinnityksien pysyvyydestä on vaikea vetää johtopäätöksiä. Näyttäisi kuitenkin siltä, että vanhat liimaukset ovat pitäneet vain osittain ja kiinnitetyillä alueilla maalihiutaleet (ainakin vanhimmat?) ovat reunoiltaan nousseet kuppimaisesti ylös ja maalipinta on halkeillut ja irtoamassa aikaisemman kiinnityskohdan ympäriltä (pintajännitys?).

LIIMAUSKOKEET 21.6.2005

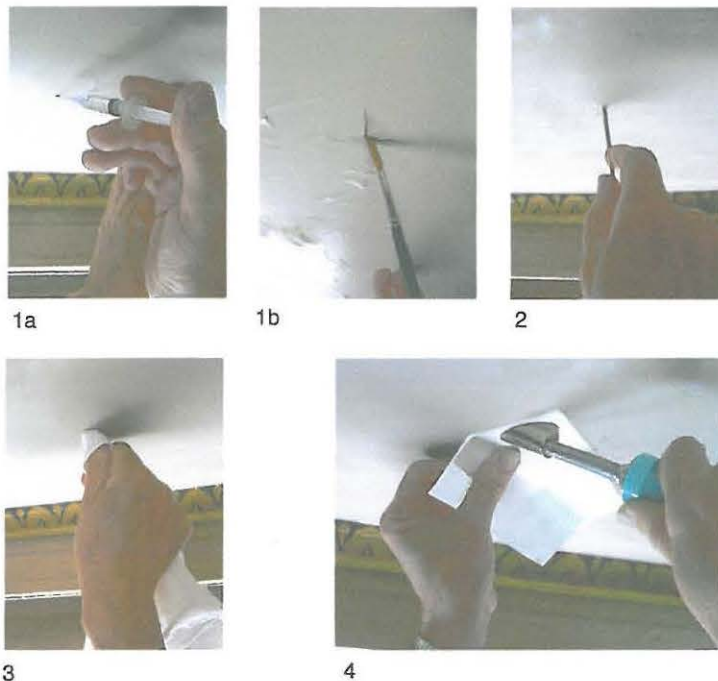
Maalinkiinnityskokeet tehtiin kenttä numero 13:n ikkunan puoleiseen reunaan konservaattori Pentti Pietarilan kanssa yhdessä sovitulla liimoilla, joita olivat:

1. Sampiliima + vesi, 5 % ja 10 % vahvaisina liuksina
2. Mowiol 4-88 Hoechst + vesi + etanol, 5% ja 10 % vahvaisina liuksina
3. Lascaux medium for consolidation, 30 % valmiina vesidisperssiona

KONSERVOINTITYÖN SELITYS

Hilseilevien maalialueiden kiinnittäminen

1. Irtoamassa olevien alueiden alle injektoidaan tai sivellään liimaa niin, että sitä tunkeutuu mahdollisimman laajalle alueelle. Työssä käytetään iinjektoruiskua 2 ml (kuva 1a), neulan vahvuus 0,45 mm tai kirjoitussivellintä koko 12 (kuva 1b). Liima on valmista 30 % konsentraatiota, jota ei ohenneta. Tärkeätä on saada liimaa jokaiseen pieneenkin irvistävään halkeamaan. Ne maalipinnan onkalot, joissa ei ole selvää halkeamaa, josta liimaa voisi injektoida, jätetään koskematta, ettei turhaan rikottaisi toistaiseksi ehjää maalipintaa.
2. Liiman kulkeutumista voi auttaa painelemalla irronnutta palaa varovasti ylös alas pehmeäpöisellä apuvälineellä (kuva 2), jos se on tarpeen.
3. Irtoamassa oleva pala painetaan peukaloon käärityllä puhtaalla puuvillarätillä kiinni alustaansa (kuva 3). Ylimääräinen liima pyyhitään välittömästi pois maalipinnasta nihkeällä pumpulitupolla ja pehmeällä rätillä. Rätti pitää vaihtaa riittävän usein, jottei jo tahmaantunut liima sotke maalipintaa.

Maalinkiinnityksen eri vaiheet

4. Liimauksen tarttuvuus varmistetaan painamalla pintaa lämpöpusikalla jonka kärjen lämpötila on 70°C (kuva 4). Maalipinnan suojana on ehdottomasti käytettävä silikonipaperia, johon maalipintaan pursunneet liimajäämät eivät tartu. Silikonipaperin päälle laitetaan vielä pehmeää paperia tasaamaan lämpöpusikan painoa ja maalipohjan epätasaisuuksia. Paperit eristävät lämpöä niin, että käsittelylämpötila maalipinnassa on käytännössä noin 60°C.

Mowiolia käytettäessä työskentelytapa on samanlainen. Kiinnitystyössä käytetään 7,5 % Mowiolia vedessä ja etanolissa. Isojen kielekkeiden kiinnittämiseen käytetään 10 % Mowiolia.

Pintapuhdistus

1. Kattomaalaukset puhdistetaan maalinkiinnityksen jälkeen.
2. Kovettuneet öljymaalipinnat kestävät hyvin kosteutta joten puhdistusnesteinä voidaan käyttää vettä. Haaleaan veteen sekoitetaan tippa neutraalia pesuainetta esim. Miniriskiä. Pintaa sivellään kevyesti pieneltä alueelta kerrallaan puhdistusnesteeseen kostutetulla ja nihkeäksi puristetulla pumpulitupolla. Irronnut lika imeytetään puhtaaseen, nihkeään tuppoon.
3. Maalipinta kuivataan välittömästi pehmeällä paperilla painelemalla, pintaa hankaamatta. Kosteuden tunkeutuminen maalihalkeamiin on pyrittävä estämään, maalipinta ei siis saa missään vaiheessa olla märkä.

Mikäli lika ei irtoa tällä miedolla menetelmällä, voidaan kokeilla muita puhdistusmenetelmiä kuten puhdistamista esimerkiksi laimealla triammoniumsitraattiliuoksella. Tällöin kuitenkin yksittäisten värien liukenemattomuus täytyy varmistaa etukäteen huolellisesti. Käsittelyn jälkeen maalipinta pyyhitään deionisoituun veteen kastetulla, nihkeäksi niistetyllä pumpulitupoilla.

Restaurointimaalaus

Visuaalisesti häiritsevät, maalausten eheyden rikkovat vauriot häivytetään ympäröiviin värisävyihin sopiviksi pastelliliiduilla. Konservointietiikan mukaisesti vaurioita ei häivytetä täydellisesti vaan niiden tulisi erottua lähietäisyydeltä alkuperäisestä. Konservattorin kädenjäljen tulisi erottua taiteilijan kädenjäljestä.

Konservointitoimenpiteiden ohjeistaminen ja seuranta

Työntekijät perehdytetään konservoinnin eri työvaiheisiin aina niiden alkaessa. Menetelmien toimivuutta ja työn sujuvuutta seurataan ensimmäisellä viikolla päivittäin, toisella viikolla joka toinen päivä ja jatkossa tarpeen mukaan.

Dokumentointi

1. Kuvapinnat valokuvataan ortogonaalisesti.
2. Valokuvien päälle merkitään seuraavat vauriot:
 - maalipinnan vauriot
 - rappauspohjan halkeamat
 - rappauksen kopoalueet
3. Valokuvien päälle merkitään ne alueet, jotka nyt tehtävässä konservoinnissa kiinnitetään.
4. Työn päätyttyä laaditaan kuvitettu kirjallinen loppuraportti siitä, mitä tehtiin ja mitä materiaaleja käytettiin. Se sisältää johtopäätökset ja ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi.

Käytetyt lähteet:

- Aikaisemmat konservointiraportit, Säätytalon arkisto
- Brinkhallin kartano, Väridokumentointi ja värinkiinnitys, I. Niemi, K. Ström, E. Sulasalmi, H. Wassholm, EVTEK Muotoiluinstituutti 2004
- Brinkhallin kartano , Dokumentointi, vauriokartoitus ja konservointisuunnitelma, ryhmän harjoitustyöraportti HIK02S, EVTEK Muotoiluinstituutti 2003
- Kruunulinna Ehrensvärdin läntinensiipirakennus C 28, B-portaikon restaurointi / konservointi, R. Karjalainen ja S. Salo, EVTEK Muotoiluinstituutti 2001
- <http://www.lascaux.ch/>
- Konsultointi konservaattori Anne Räsäsen kanssa
- Konsultoinnit konservaattori Tannar Ruubenin kanssa
- Konsultointi konservaattori Ulla Setälän kanssa
- Konsultointi konservaattori Pentti Pietarilan kanssa
- Konsultointi konservaattori Sanna Niemi-Pynttärin kanssa
- Konsultointi konservaattori Olli Poijärven kanssa